

Nemzetek szövetségének problematikája

Jelige: „Amit sosem vontak kétségbe, az nincs bebizonyítva.”

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
1.1. Az európai hatalmak együttműködése a 19. században:	3
1.2. A Népszövetség ötletének felmerülése	4
2. A Népszövetség problémái	9
2.1. Alapvető problémák	9
2.2. „Bármilyen szankciót csak háború ne!”	13
3. A Népszövetség sikerei és kudarcai	17
3.1. A Szövetség sikerei	17
3.2. A Szövetség kudarcai	21
3.2.1. A mandzsúriai válság	21
3.2.2. Az etióp válság	23
3.3. Konklúzió	28
4. Összegzés	31
Függelékek	32
I. A Népszövetség tagjainak változása 1920 és 1946 között	32
II. A Népszövetség Szervei	33
III. A Tanács első tíz ülése	34
IV. A Népszövetség vezetői	35
V. Térkép a Népszövetségről	36
Felhasznált Irodalom	37

1. Bevezetés:

Dolgozatom témájául a Népszövetséget választottam. A szervezet érdekességét az adja, hogy ilyen szintű nemzetközi szervezkedésre nem volt példa a történelemben. A Népszövetség először a világtörténelemben egy olyan szervezet volt, amely arra volt hivatva, hogy békés eszközökkel akadályozza meg a nemzetek közötti fegyveres agressziót. Ez a szervezet olyan elvekre épült, amelyek a későbbiekben forradalmasították a nemzetközi politikát, és bőven megelőzték korukat. A kollektív biztonság, a nemzetek önrendelkezésének és szuverenitásának, a világbéke megteremtésének és a kölcsönös segítségnyújtásának elve itt jelent meg először a nemzetközi politikában. Ez a szervezet foglalkozott először olyan ügyekkel nemzetközi szinten, mint a közegészségügy vagy az országok közötti információ csere.

A Szövetség húsz év alatt mégis csúfosan megbukott. Hogy ez miért történhetett meg, azt a dolgozatomba a Népszövetség működésének elemzésén keresztül szeretném bemutatni, kitérve a Szövetség megalakulásának előzményeire, majd alapvető problémáit elemezve, végül pedig szeretném pár példán keresztül szemléltetni, hogy éles helyzetekre hogyan tudott reagálni a Szövetség.

1.1. Az európai hatalmak együttműködése a 19. században:

A világtörténelem folyamán nem volt ismeretlen az, hogy bizonyos országok vagy birodalmak közös érdekek alapján együttműködjenek. Már a 19. század közepén Európa nagyhatalmainak vezetői összeültek és konferenciákon tárgyaltak meg háborús helyzeteket, és próbálták azt elkerülni vagy lezárni ezeket minél előbb és zökkenőmentesen.

Az ilyen konferenciák közül az egyik legismertebb a bécsi kongresszus volt, amely a történelem addig ismert legsúlyosabb konfliktusát volt hivatott lezárni. Itt hozták létre a Szent Szövetséget. Ezt a szervezetet négy, a valóságban inkább három nagyhatalom szervezett együttműködését jelentette, amely több mint harminc évig, egészen az 1848-as forradalmakig, sikeresen tartotta fent Európában a kongresszus által létrehozott status quo-t.¹

¹ A bécsi kongresszus 1814-15 között ülésező nemzetközi konferencia volt, amelynek feladata az volt, hogy a napóleoni háborúk után kialakult helyzetet rendezze. Ezen a konferencián hozták létre a Szent Szövetséget, amelynek tagja Ausztria, Anglia, Oroszország és Poroszország volt. Anglia már 1822-ben kilépett a Szövetségből, ezért ez átalakult egy 3-as Szövetséggé.

Egy évszázaddal később, amikor egy hasonlóan súlyos konfliktust lezárása volt terítéken versailles-ban, szintén létrehoztak egy hasonló szervezetet, a Népszövetséget,² amelynek faladata szintén a háború utáni status quo megtartása lett volna. Ez a szervezet bár sokkal alaposabban meg volt szervezve mint a Szent Szövetség, ellenben nem tudott olyan hatásosan működni, sőt elhibázott lépései miatt durván húsz év múlva egy még nagyobb és véresebb háborút generált.³

1.2. A Népszövetség ötletének felmerülése:

A Népszövetséget egy olyan háború után hozták létre a győztes antant hatalmak, amely nem az előzetes tervek szerint folyt le. Minden résztvevő ország egy rövid gyors lefolyású és csak Európára kiterjedő háborúra számított, de ehelyett egy négy évig tartó hosszú, véres és világméretű konfliktus lett belőle. A háború után a győztes országok a kor bevett szokása szerint egy békekonferenciával kívánták rendezni a háború alatt kialakult helyzetet. David Lloyd George a világháborúban győztes Anglia miniszterelnöke a következő szavakkal jelentette be a békeszerződés aláírását: „*Bízom abban, hogy elmondhatjuk, ezen a sorsdöntő reggelen örökre véget vetetünk a háborúnak*”.⁴ A gond csak az volt, hogy az Amerikai Egyesült Államok hadba lépésével egy teljesen új tényező került be a régi megszokott konzervatív európai diplomáciába. Az USA belépése a háborúba ugyanis olyan célokért történt, amelynek nagyon kevés köze bolt, ahhoz a világfelfogáshoz, amely Európában már három évszázada uralkodott, és azokhoz a célokhoz, amely miatt a háború kitört. Az Egyesült Államok vezetősége ugyanis elvetette mind a Pitt féle hatalmi egyensúly elvét, mind pedig a Bismarck féle reálpolitika elvét. Ők sokkal inkább a demokrácia, a kollektív biztonság és az önrendelkezés elvét vallották, amely elvek szöges ellentétben álltak a megszokott európai módszerektől.

A fent említett elvek kigondolója az USA akkori elnöke Thomas W. Wilson⁵ volt, amelyet a híressé vált 14 pontjában tett közzé. Az ő elgondolása a világrendről abból a hitéből eredt, hogy az ember, mint olyan alapvetően jó szándékú, békés természetű teremtmény, és a világban harmóniának kell uralkodnia. Ő az amerikai demokráciát tartotta követendő példának az emberiség számára, illetve szerinte minden etnikai csoportosulásnak a joga van

² A Népszövetség hivatalos megnevezései: League of Nations, Société des Nations, Völkerbund.

³ KISSINGER, Henry (továbbiakban KISSINGER 2008.): *Diplomácia*. Budapest 2008. 213-215.

⁴ idézet: TAYLOR, A. J. P.: *British History 1914-1945*. Oxford: The Calderon Press, 1965. 144.

⁵ Az USA elnöke volt 1913 és 1921 között.

arra, hogy saját, független országban élhessen.⁶ Ugyanakkor elavultnak tartotta az európai monarchizmust. Szerinte ugyanis a demokratikus országok eredendően békések, ellentétben a monarchiákkal; az önrendelkezéssel bíró nemzeteknek pedig nem lesz semmi oka a háborúzásra, vagy arra, hogy más nemzeteket elnyomjanak. Ha egyszer pedig szerinte a világ országai „megtapasztalják” a demokrácia előnyeit, akkor azt „egy emberként” fogják védelmezni.

Wilson önrendelkezésről és a kollektív biztonságról szóló elvei viszont teljesen ismeretlenek voltak az európai diplomaták számára. Nekik ugyanis az elmúlt háromszáz évben minden egyezményük hátterében az állt, hogy a határok módosíthatók az erőegyensúly érdekében, amely elvnek elsőbbsége volt minden mással szemben, még az érintett népesség érdekeivel szemben is. Wilson ezt teljes mértékben visszautasította; szerinte ugyanis pont ezek okozták a háborút. Mind ő, mind pedig elveit később követő személyek úgy gondolták, hogy a béke, mint jogi fogalom védelmére van szükség, ahhoz hogy a világ biztonságát fenntartsák. Annak eldöntésére pedig, hogy a békét megszegték-e, egy nemzetközi intézményre van szükség, amelyet az amerikai elnök a Nemzetek Szövetségeken határozott meg tizennégy pontjában. Bár az igazsághoz hozzá tartozik, hogy a Népszövetség, mint olyan eredetileg nem amerikai ötlet volt, hanem brit. Oka természetesen az volt, hogy a londoni kormány szerte volna bevonni a háborúba az Amerikai Egyesült Államokat, így Grey külügyminiszter⁷ 1915 szeptemberében egy olyan javaslatot tett House ezredesnek,⁸ Wilson elnök közeli tanácsadójának, amelyet úgy vélte, hogy az amerikaiak idealista elnöke, nem fog visszautasítani. *„Javasolná-e az elnök, hogy létrejöjjön egy Nemzetek Szövetsége, amely kötelezi magát, hogy egyenként fordul bármely hatalom ellen, amely megszeg valamely szerződést... vagy amely vita esetén nem hajlandó más úton rendezni azt, mint háború segítségével.”*⁹ Természetesen nem ez a javaslat volt, amely miatt Wilson elnök országát háborúba vitte, de mindenképpen fontos szerepet játszott az USA háborúba lépésének kérdésében.

Eredetétől függetlenül a Népszövetség azonban alapvetően amerikai elképzelés volt. Wilson elgondolása egy olyan nemzetek közti egyetemes társulás volt, amelynek fő feladata az volt, hogy megakadályozzon bármiféle nemzetközi szerződések ellenére kezdeményezett,

⁶ Ez volt az önrendelkezés elve.

⁷ Edward Grey (1862-1933) Az első világháborúban brit külügyminiszter, akinek nagy érdemei voltak abban, hogy az USA belépett a háborúba.

⁸ Edward Mandell House (1858-1938): Wilson elnök közeli katonai tanácsadója volt.

⁹ Sir Edward Grey E. M. House ezredesnek, 1915. szeptember 22.; idézet LINK, Arthur S.: *Woodrow Wilson, Revolution, War and Peace. Arlington Heights, Illinois: Harlan Davidson, 1979. 74.*

illetve hadüzenet nélkül indított háborút, továbbá megőrizni a nyílt tengeri hajózás akadálytalanságát és a világ minden nemzete számára biztonságának sérthetlenségét, illetve minden ügyet a világ közvéleménye elé tární. Ezek célkitűzések gyakorlatilag a területi sérthetlenséget és a politikai függetlenséget voltak hivatva garantálni. Érdekesség viszont, hogy mind Wilson mind az őt követő amerikai elnökök mindvégig tartózkodtak attól, hogy országuk részt vegyen ebben a nemzetközi társulásban. Ennek az oka valószínűleg az volt, hogy az amerikai közvélemény egészen a hidegháborúig izonacionalista volt, tehát az amerikai kontinensen kívüli politikai és diplomáciai kérdésekbe nem kívántak beleavatkozni, a Népszövetség pedig világméretű szervezet volt. Oka lehetett a távol maradásnak még az is, hogy az Egyesült Államok mint ország nem pedig nemzet létezett, az itt lakó emberek többsége bár angolszász volt, de jelentős mértékben laktak itt más nemzetű emberek is, a folyamatos szabad bevándorlásnak köszönhetően, a Nemzetek Szövetségének pedig kisebbségi kérdésben hozott törvényeit az USA-nak is alkalmazni kellett volna.

A Népszövetség terve így végül bekerült az USA háborús célkitűzéseit tartalmazó wilsoni 14 pontba, azon belül pedig abba a nyolcba, amelyet Wilson szerint feltétlenül meg kellett valósítani a béketárgyalások folyamán (ide tartozott még például a gyarmati igényekről való döntés, Belgium függetlenségének helyreállítása, vagy az orosz területek kiürítése). Az amerikai elnök ráadásul a 14 pontból engedett volna, annak fejében, hogy a Népszövetséget hozzák létre. Ebből is látszik, hogy Wilson mennyire komolyan gondolta a Népszövetség megvalósítását. Az elnök a béketárgyalások folyamán felismerte azok hiányosságait és igazságtalanságait. Azt is felismerte, hogy az igazságtalanságok miatt bizonyos országok között keletező feszültség elkerülhetetlen lesz, és a feszültség akár egy újabb háborúba torkolhat. Ennek elkerülésében kulcsfontosságú szerepet szánt a Népszövetségnek, és azt gondolta, hogy ez az egyetemes társulás pont arra van hivatva, hogy ezeket a törvényes sérelmeket orvosolja. Wilsont annyira lelkesítette a Népszövetség gondolata, hogy sokszor beszélt a szervezetről úgy, mintha az egy olyan nemzetközi fórum lesz, amely meg tudja oldani a világ összes problémáját. Szerinte a Népszövetség háború nélkül fog eldönteni vitás kérdéseket, határmódosításokat, illetve a szükséges rugalmasságok fogja nyújtani a nemzetközi kapcsolatoknak. Dr. Isaiah Bowman,¹⁰ Wilson egyik tanácsadója, visszaemlékezésében, amelyet az őket szállító hajó fedélzetén fogalmazott meg, így foglalta össze Wilson elképzeléseit 1918 decemberében. Ezek szerint a Népszövetség biztosítaná: „...

¹⁰ Dr. Isaiah Bowman (1878-1950): Földrajztudós és Wilson elnök másik tanácsadója volt, akit magával vitt a párizsi békekonferenciára.

a területi sérthetetlenség elvét, valamint azt, hogy később a békefeltételeket és a határokat megváltoztathatja, ha igazságtalanság történt, vagy a körülmények megváltoztak.”¹¹ Az 1919. február 14-i plenáris ülés után, ahol Wilson előterjesztette a Népszövetséget, a következőket mondta: *„úgy hiszem ez az első igazán nagy lépés előre, mivel egyre inkább meg vagyok győződve arról, hogy megalakulása után a Nemzetek Szövetsége döntéseket tud majd hozni, és korrigálni tud olyan hibákat, amelyeket óhatatlanul elkövettünk most a béke megkötésekor.*”¹²

Az elnök elképzelése a Népszövetségről így a következő volt: egy kettős jogkörű szervezet, amelynek feladata egyrészt a versailles-i békét betartatni, másrészt pedig ennek a békének a hibáit helyrehozni. Ebből is láthatjuk, hogy az amerikai elnök már a béketárgyalások folyamán felismerte, hogy ez a béke több olyan hibát fog ejteni, amely a későbbiekben újabb fegyveres konfliktusokhoz vezethet. Mivel a béketárgyalásokon nem tudta keresztül vinni e hibák elkerülésére tett javaslatait, ezért minden reménye a Népszövetség volt. Viszont Wilson felismerte a helyzet kettősségét is. Nem lehetett volna ugyanis arra egyetlen példát sem találni, hogy az európai országok határait valaha is a világtörténelem folyamán nemzetközi jogra való hivatkozással törvényi úton változtatták volna meg. Az elnök azt is nagyon jól tudta, hogy saját országának népe soha nem egyezne bele egy olyan katonai beavatkozásba, amely során a versailles-i békét kellene megvédeni. Wilson ezt a problémát úgy gondolta elhárítani, hogy nem katonai erőre, hanem a világ közvéleményére bízta az agresszió elleni szankciók meghozatalát. Ezt a gondolatát pedig a következőképpen vázolta a békekonferenciának 1919 februárjában: *„ezt az eszközt (a Nemzetek Szövetségét) alkalmazva mindvégig elsősorban és legnagyobb mértékben a világ közvéleményének erkölcsi erejére támaszkodunk.*”¹³ Abban az esetben, amikor már a közvélemény ereje nem elég, akkor sem katonai beavatkozással kell megoldani a fennálló problémát, hanem olyan békés módszerekkel, mint például különféle gazdasági szankciókkal. A már említett Bowman-memorandum ezt így írta le: *„Ami az önfegyelmet illeti, van alternatívája a háborúnak, nevezetesen a bojkott; azt az államot, amely vétkesnek találhatik, teljes kereskedelmi zár alá lehet vonni, beleértve a postai és távírói szolgáltatásokat is.*”¹⁴ A

¹¹ Bowman-memorandum, 1918. december 10.; idézet: SEYMOUR, Charles (szerk.): *The Intimate Papers of Colonel House*. Boston – New York 1926-28. IV. köt. 280-281.

¹² idézet: TILLMAN, Seth P.: *Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919*. Princeton, 1961. 133.

¹³ Woodrow Wilson beszéde a Békekonferencia harmadik plenáris ülésén, 1919. február 14. idézet LINK: *Papers of Woodrow Wilson*. 175.

¹⁴ Bowman-memorandum; idézet SEYMOUR: *Intimate Papers*. 281.

gond csak ott volt, hogy egyetlen európai állam sem látott még ilyen rendszert működni, mint amelyet Wilson elnök megálmodott a Nemzetek Szövetségében.¹⁵

A történelem később bebizonyította, hogy Wilsonnak és oly sokaknak a békeszerződés hiányai kapcsán igaza lett, viszont a Népszövetség, amelyet arra szánt, hogy ezt a problematikát megoldja, nem tudta megfelelően kezelni, nem úgy ahogy Wilson remélte.

¹⁵ KISSINGER 215-230.

2. A Népszövetség problémái:

A Nemzetek Szövetségének működésén és felépítésén nagyon jól látszik, hogy a Szövetség tulajdonképpen egy állandósított nemzetközi konferencia volt, amelynek az angolszász (főleg brit) parlamentarizmus jól bevált elveit kellett volna a nemzetközi kapcsolatok síkjára átültetni. Mivel ezek a módszerek már évszázadok óta stabilitást és határozottságot nyújtottak a brit bel- és külpolitikában, ezért a kor politikusai méltán gondolták azt, hogy ezek a módszerek ugyanolyan gördülékenyen és hatékonyan fogják működtetni a Népszövetséget, mint a brit politikát. A gond viszont ott kezdődött, hogy ezek a személyek nem ismerték fel azt a meghatározó tényezőt, hogy a nemzetközi politikában a dolgok teljesen máshogy működnek és más törvényszerűségeknek engedelmeskednek, mint egy adott ország politikája, tehát ami kicsiben működött, az nagyban már életképtelen volt. Ez a hiba természetesen nem róható fel kollektíven egy vagy több embernek, ugyanis ők tehettek erről a legkevésbé.¹⁶

2.1. Alapvető problémák:

Az hogy mi volt a fő problémája a Népszövetségnek, amiért a későbbiekben elbukott, ezt elég nehéz meghatározni. Talán az az elmélet áll a legközelebb az igazsághoz, amely állítás szerint az egész gond az volt, hogy azok, akik a Népszövetség működését deklarálták, vakon cselekedtek, mivel nem volt honnan példát meríteniük egy ilyen nemzetközi szervezkedésről.¹⁷ Persze erre van ellenérv is miszerint ez nem teljesen igaz, ugyanis az előző évszázad tele volt arra példákkal, hogy bizonyos konfliktusokat nemzetközi konferenciák sikeresen hoztak helyre, és teremtték meg újra a békét, így a Népszövetséget ezekről a konferenciákról mintázták. Ez az érv viszont nem helytálló, ugyanis a Népszövetséget egyáltalán nem ezek alapján hozták létre, sőt Wilsonék ezeket tartották elvetendő példának. Így a Népszövetség merőben különbözött minden előtte lefolyt nemzetközi kongresszustól. Ezt teljesen alátámasztja az, ha összehasonlítjuk a Népszövetséget a 19. században végbement három fő kongresszussal: a bécsivel, a párizsival, illetve a berlinivel.¹⁸ Ezeknek a kongresszusoknak a célja mindig egy konfliktus lezárása, és az utána következő status quo fenntartása volt. Éppen ezért ezeken szigorúan csak külpolitikai dolgokat tárgyaltak meg. Bár ezeken a kongresszusokon meg volt hívva minden érintett ország, a főbb döntéseket mindig a

¹⁶ HERCZEGH Géza (továbbiakban HERCZEGH 1999.): *A szarajevói merénylettől a potsdami konferenciáig. Magyarország a világháborús Európában 1914-1945.* Budapest 1999. 181.

¹⁷ KISSINGER 2008. 214-222.

¹⁸ A bécsi kongresszus 1814-15-ben ülésezett a napóleoni háborúk lezárása végett, a párizsi 1853-ban a krími háború miatt, a berlini pedig 1878-ban az orosz-török háború miatt ülésezett.

nagyhatalmak, mint Ausztria, Anglia, Poroszország (később Németország), Oroszország vagy éppen Franciaország, közös érdekeik alapján hozták meg. Így minden mást, főleg a kisebb országok érdekeit, ehhez viszonyítottak. A többi ország képviselőjének így mindössze annyi szerepe volt, hogy meggyőzze arról a nagyhatalmak képviselőit, hogy az ő javaslatai semmiben nem hátráltatják a nagyhatalmak érdekeit. Ráadásul ezeken a konferenciákon olyan meghatározó személyek elnököltek, mint Metternich, III. Napóleon, vagy Bismarck. Ezenkívül az itt megjelent diplomaták többsége külügyminiszterek voltak, vagy már évek óta a külügyben dolgoztak¹⁹, így hozzáértő emberek vettek részt ezeken a konferenciákon. Így tehát megállapítható, hogy a 19. században nemzetközi méretű döntéseket a nagyhatalmak vezető politikusai hozták.²⁰

Ezzel szemben a Népszövetség pont ezt próbálta elkerülni. Itt ugyanis a már említett wilsoni elveket próbálták alkalmazni, miszerint minden országnak ugyanolyan joga van beleszólni a nemzetközi ügyekbe, mint bármelyik másik országnak, rendelkezzen ez az ország nagyhatalomi, vagy csak mandátumi státusszal. Ezzel a wilsoni elvvel, hogy minden ember egyenlő csak az volt a gond, hogy egy nemzetközi társulásra ezeket az elveket nem lehet alkalmazni. Az emberek jogegyenlőségét ugyanis maga a természet adja. A kicsiny és a nagy, a kövér és a sovány, a szegény vagy a gazdag nem különbözik egymástól olyan végletesen mint az államok, amelyek területe, lakossága, állami jövedelmei vagy haderői között több százszoros, sőt több ezerszeres különbségek vannak. Így az, hogy a Nemzetek Szövetségében mindegyiküknek egy szavazata volt, nem tükrözte reálisan egy ország potenciális erejét, és annak sem volt túl sok értelme, hogy a Tanács összetétele felerészt nagyhatalmak, felerészt pedig a kisebb államok meghatározott időre választott képviselőiből állt.²¹

A másik nagy probléma az volt, hogy ez a szervezet távolról sem volt egyetemleges, mint ahogy az elején eltervezték. Az akkori világ legtöbb országa távol maradt tőle, és ezek között több nagyhatalom is volt, mégis minden kérdést globálisan próbált megoldani, pedig csak olyan ügyekkel foglalkozhatott, amely érintette valamelyik tagországát. Így hiába volt a Szövetség célja a világbéke fenntartása, ugyanis ha két nem Népszövetségi tagország háborúzott, akkor nem tehetett semmit.²²

¹⁹ Az oroszok voltak az egyetlen olyan ország, amelyet mindhárom konferencián az orosz cár személyesen képviselte.

²⁰ KISSINGER 2008. 69-78.

²¹ HERCZEGH 1999. 181.

²² U. o.

A nagyhatalmak közül az USA távolmaradása volt a legszembetűnőbb. Az USA távolmaradása belpolitikai okokra volt visszavezethető, ugyanis hiába akarta Wilson, hogy országa is részt vegyen a Szövetségben, ezt nem tudta otthon elérni, ugyanis a republikánus többségű kongresszus a javaslatot, hogy az Amerikai Egyesült Államok részt vegyen és ezáltal köteleességeket vállaljon a Nemzetek Szövetségében, egyöntetűen elutasította.²³ Hogy miért volt oka tartózkodni az USA-nak a Szövetségtől? Ezt a problematikát talán akkor érthetjük meg, ha párhuzamot vonunk ez és egy másik, egy századdal korábbi helyzet között. Egy évszázaddal korábban ugyanis az angolok is pont így maradtak távol a Szent Szövetségtől, ahogy az USA is a Nemzetek Szövetségétől. Az angol kormány ugyanis 1818-ban nem engedélyezte Castlereagh-nek,²⁴ hogy részt vegyen további európai kongresszusokon²⁵. Így Nagy-Britannia ugyanúgy tartózkodott a saját külügyminisztere által kidolgozott kongresszusi rendszerrel szemben, mint ahogy az Egyesült Államok is elhatárolta magát a saját elnöke által javasolt Nemzetek Szövetségétől. Mindkét esetben a hazai történelmi tradíciókon bukott meg a legerősebb ország vezetőjének kísérlete az általuk létrehozott nemzetközi egyesüléshez csatlakozni. Míg a briteknél az egyensúlypolitika, addig az amerikaiaknál az izonacionalizmus határozta meg az emberek többségének gondolkodását. Az izonacionalista amerikaiak ugyanis nem látták értelmét annak, hogy egy olyan nemzetközi társulatban venngyenek részt, amely számukra fölösleges célokat képvisel, amiért értelmetlen kötelezettséget vállalni. És mivel az amerikai kormányt kezdetek óta demokratikusan választották, ezért az amerikai politikusoknak mindig adniuk kellett saját választópolgáraik véleményére, különben a következő választások alkalmával jelentős szavazótól estek volna el. Ugyanez volt a helyzet száz évvel korábban Angliával is az egyensúly politika miatt.²⁶

Jól látható, hogy sem Wilson, sem pedig Castlereagh nem tudta saját országát egy nemzetközi rendszerhez csatlakoztatni, hiszen országaik társadalmi nem éreztek semmiféle fenyegető veszélyt, és úgy gondolták, hogy egyedül, vagy szükség esetén egy utolsó pillanatban kötött szövetséggel minden gond nélkül megbirkóznak bármilyen veszéllyel. Így ez a két ország számára, mind a Népszövetségben, mind pedig az európai kongresszusi

²³ NORTHEDGE 1986. 85-89.

²⁴ Robert Stewart, ismertebb nevén Lord Castlereagh (1769-1822) brit külügyminiszter volt a napóleoni háborúk idején, az ő külpolitikájának volt nagyban köszönhető, hogy Napóleont sikerült legyőzni.

²⁵ A bécsi kongresszus ugyanis létrehozott egy európai kongresszusi rendszert, amelyet a Szent Szövetség tagjai irányítottak. Minden évben más városban tartottak egy kongresszust, ahol a négy nagyhatalom (Ausztria, Oroszország, Poroszország és mivel Anglia nem csatlakozott ezért Franciaország,) megvitatta közös problémáit. 1820-ban Troppauban (Opava), 1821-ben Laibachban (Ljubljana) 1822-ben pedig Veronában tartottak kongresszust.

²⁶ KISSINGER 2008. 81-82.

rendszerben való részvétel többszörös kockázatot és feladatot jelentett volna, mint amekkora biztonságot tudott volna adni.²⁷

Gond volt még az is, hogy túlságosan szorosan kötődött a versailles-i rendszerhez. Ezzel kapcsolatban ráadásul kettős feladata volt, egyfelől meg kellett védeni a status quo-t, másfelől pedig a béke és a háború elkerülése érdekében a szerződés által elkövetett hibákat ki kellett javítani. Mint láthatjuk ez a két cél egymással ellentétes, így a kettőt lehetetlen volt egyszerre teljesíteni. Ez esetben az „aranyközépút” sem lehetett megoldás, ugyanis ezzel kapcsolatban nem lehetett olyan megállapodást kötni, amely a két érintett fél számára egyaránt igazságos lett volna. Képzeljük el ugyanis, hogy például a németek jóvátételi kérdésében a Szövetség dönt. Két döntés létezett volna. Vagy felismeri, hogy ez a jóvátétel túl nagy terhet ró Németországra, ezért csökkentik a jóvátételt. Ez lehet, hogy a német kormányt kielégítette volna, és segítette volna talpra állítani a német gazdaságot, de ezt Franciaország sínylette volna meg, ugyanis ők ebből a pénzből próbálták újraindítani országuk gazdaságát, és mivel ez a pénz csökkent volna, így kénytelenek lettek volna még több kölcsönt felvenni, ami csak adósságba döntötte volna országukat. Ha viszont arra a döntésre jut, hogy a jóvátétel összege igazságos, akkor ezt a döntést a németeket érte volna kellemetlenül ugyanolyan hatással, mint a franciákat. De bármilyen más békeszerződéssel kapcsolatos változtatással ez lett volna a helyzet.²⁸

Az említett kettős feladattal az is gond volt, hogy eleinte a vesztes államok, így Németország, Ausztria, Szovjetunió és Magyarország sem lehettek a Népszövetség tagjai.²⁹ Úgy pedig elég nehéz megtárgyalni egy szerződés megváltoztatását, hogy az egyik érdekelt félnek még csak joga sincs beleszólni a tárgyalásokba. Ráadásul a békeszerződéssel kapcsolatos kérdésekben a Tanács döntött, így még akkor sem lett volna nagy beleszólása a veszteseknek, miután már tagjai voltak a Szövetségnek. Az igazság viszont az, hogy pont ezekből az okokból kifolyólag a Népszövetség komolyabban soha nem tárgyalta ezt a kérdést. A korban ugyanis a versailles-i rendezéssel kapcsolatos döntéseket a 19. századhoz hasonló konferenciákon tárgyalták meg. Így a Népszövetség háta mögött döntöttek a német jóvátétel ügyében, és a Versailles-ben meghatározott határok megváltoztatásáról is.³⁰ Ebből is látszik,

²⁷ U. o. 82-83.

²⁸ JHONSON, Paul: *A modern kor: A 20. század igazi arca* Budapest 2007. 167.

²⁹ Ausztria és Magyarország már 1920 és 1922-ben elnyerte a tagságot, de a németek és a szovjetek csak 1926-ban és 1934-ben csatlakoztak. Viszont sem a németek sem a szovjetek nem voltak huzamosabb ideig tagja a Szövetségnek (ld. I. számú függelék).

³⁰ A locarnoói szerződést (1925), a müncheni szerződést (1938), a két bécsi döntést (1938, 1939) is a Népszövetség tudta és hozzájárulása nélkül kötötték meg.

hogy a Szövetségnek beleszólása nem volt a kort meghatározó fontos döntésekben, amelyek a második világháborút eredményezték.³¹

Az is abszurd volt, hogy egy kérdésbe bármely Népszövetségi tag beleszólhatott. Például az amúgy is zűrzavaros közép-európai kisebbségvédelmi kérdésbe közép-amerikai delegátusok fogalmazhattak vélemény, miközben semmi közük nem volt az egészhez. A Népszövetség nem tudta elkerülni a regionalitást sem. Kínát és Japánt például nem érdekelte európai, csak a kelet-ázsiai térség, de ugyanígy Magyarországot pedig az nem, hogy éppen mi történik Dél-Amerikában, csak a közép, de legfeljebb az európai ügyek. Így hatékonyabb lett volna egy adott kérdést az érintett országokkal megtárgyalni, mint azt tették például Münchenben.³²

Probléma volt még a kollektív biztonság elve. Mind Wilson, mind Castlereagh ugyanis azt gondolta, hogy egy világháború³³ után létrehozott status quo-t csak a nemzetközi közösség kulcsországainak, különösen saját országaiknak, aktív közreműködésével lehet megvédeni. Az ő számukra a biztonság csak kollektív formában létezett; ha bármely nemzetet feláldoznának, akkor a végén mind áldozattá válnak. Az érdekeket csak akkor lehet a legjobban megvédeni, ha minden ország egységesen részt vállal a nemzetközi rendet érintő döntések meghozatalában, és a békét veszélyeztető erőszak elleni lépések megszervezésében. A kollektív biztonság gyengepontja viszont az volt, hogy az érdekek ritkán azonosak, és a biztonság is csak ritkán egységes. Ezért nagy a valószínűsége, hogy a kollektív biztonság rendszerének tagjai közös cselekvés helyett inkább a be nem avatkozást választják. Továbbá annak az esélye is nagy ilyen esetben, hogy a legerősebb, és emiatt saját magát biztonságba érző, országnak nincs szüksége a többi ország segítségére, így egy ilyen rendszertől elhatárolódik, mint azt az USA meg is tette a korban.³⁴

2.2. „Bármilyen szankciót csak háború ne!”:

A legszembeütőbb probléma a szankciók kérdése volt. A wilsoni elvek miatt a háborút teljes mértékben elítélték, és a békét tartották követendő útnak. Így amely ország háborút kezd egy másik országgal, amely Népszövetségi tag, akkor az megsérti a világ békéjét, ezért a legsúlyosabb szankciókkal kellett súlytani az adott országot. Mivel viszont a

³¹ VLADÁR 1930. 56-58.

³² HERCZEGH 1999. 181-182.

³³ Bár a napóleoni háborút nem hívják hivatalosan világháborúnak, de ugyanakkora súlyú konfliktus volt saját korában, mint a 20. században a két világháború.

³⁴ KISSINGER 2008. 82.

háborút elítélték, mert a Szövetség elvei szerint az erőszakra nem lehet erőszakkal válaszolni, és a Nemzetek Szövetsége nem katonai szövetség volt, ezért a legegyszerűbb és leghatékonyabb segítő szankciótól, a fegyveres intervenciótól, elestek. Így más olyan szankciók után kellett nézni, amelyek békés, és egyben hatékonyak is. Ilyen szankciók voltak a gazdasági-, kereskedelmi szankciók, vagy a Népszövetségből való kizárás. Viszont sok nemzet képviselőjében felmerült a kérdés, hogy mi van akkor, ha ezek a szankciók nem lesznek elegendőek. Ezt a kérdést legjobban a franciák feszegették teljesen jogosan, hiszen tartottak attól, hogy előbb vagy utóbb a németekkel összeütközésbe fognak kerülni a versailles-i rendezés miatt.³⁵

Franciaország számára ugyanis a Népszövetség egyetlen célt szolgált, ez pedig az volt, hogy végszükség esetén Németországgal szemben katonai segítséget nyújtson. A franciák ugyanis az első világháborút megnyerték, de olyannyira kimerültek a háborúba, köszönhetőleg annak, hogy négy éven keresztül pusztított földjükön a háború, hogy a franciák nem bízhatták magukat a kollektív biztonság azon feltételezésére, miszerint minden nemzet azonos módon értékeli bizonyos veszélyeket, és ha igen, akkor meg is egyezik az ellenállás módjában. Ha pedig a kollektív biztonság csődöt mond, és háborúra kerül sor, akkor legvégső esetben az Egyesült Államok, és feltehetőleg Anglia is meg tudta volna magát védeni. Franciaország számára azonban nem létezett ez a végső eset, ők ilyen helyzetben nem tudtak volna megvívni egy hagyományos háborút, egyszerűen megszűntek volna létezni. Ezt a veszélyt a franciák a versailles-i konferencián is felismerték. A francia vezetők éppen ezért tudták, hogy országuk védelméhez nem valamiféle általános szankciók kellenek, hanem katonai segítség. Léon Bourgeois³⁶ francia küldött ezt szavá is tette. Megoldásként pedig ajánlatot tett egy nemzetközi hadsereg, vagy más hasonló szervezet felállítására, amelynek feladata a tagállamok fegyveres megvédése lett volna.

A furcsa az volt, hogy a tervet, miszerint állítsanak fel egy nemzetközi hadsereget, a tagállamok megvédésére, eleinte még a háborúellenes Wilson elnök is támogatta. Ebből is látszik, hogy még az idealista Wilson is felismerte, azt hogy a Népszövetségnek az általános szankciók mellett szüksége lenne egy békefenntartó hadseregre is, hogy végszükség esetében, ha már a békés megoldás nem működik, fegyveresen is tudjanak védekezni. Ez a támogatás viszont nem tartott sokáig, ugyanis az elnököt tanácsadói időközben meggyőzték arról, hogy

³⁵ U. o. 230.

³⁶ Léon Bourgeois (1851-1925): A kor talán utolsó régi vágású diplomatája. Francia miniszterelnök volt 1895-96 között, és a párizsi békekonferencián is részt vett. 1920-ban tevékenységért Nobel-békedíjat kapott.

ezt a javaslatot el kell vetni. A tanácsadók ugyanis pontosan tudták azt, hogy a szenátus soha nem ratifikálna egy olyan egyezményt, amely bármiféle állandó nemzetközi hadsereg, vagy egy állandó katonai elkötelezettségre vonatkozott volna. Wilson elnöknek így revideálni kellett nézeteit, és visszatért a kollektív biztonság elvéhez. A franciák ajánlatát a nemzetközi hadseregről pedig visszautasította, és azt állította, hogy egy nemzetközi rendfenntartó hadsereg szükségtelen, mivel a Nemzetek Szövetsége önmagában az egész világban bizalmat fog ébreszteni. Ez a visszautasítás pedig így hangzott: *„hogyan az egyetlen lehetőség az... hogy bízunk a Nemzetek Szövetségébe tartozó nemzetek jóhiszeműségében... Ha veszély fenyeget jövőnk mi is, de bízunk kell bennük.”*³⁷

A bizalom azonban nem olyan fogalom amelyet a diplomataknak használnak. Amikor ugyanis a nemzetük fennmaradása a tét, akkor az államférfiak valamivel kézzelfoghatóbb garanciát szeretnének, főleg ha egy ország annyira bizonytalan helyzetben van, mint Franciaország volt ebben az időben. Ezért volt érthető a franciák törekvése a Népszövetséggel szemben. Az ő javaslatukat viszont leszavazták, és nemcsak az amerikai, de az angol követek is. Az angol érvelés pedig úgy hangzott, hogy bármennyire is homályosak voltak a Nemzetek Szövetségének kötelezettségei, még mindig többet jelentettek a semminél. A franciák viszont egyértelműen fegyveres garanciát akartak országuk megvédésére, és azzal fenyegetőztek, hogy ha ezt nem foglalják bele a Szövetség alapokmányba, akkor távol maradnak a Szövetségtől. Lord Cecil³⁸ angol követ viszont erre a következőképpen válaszolt Léon Bourgeois-nak: *„Amerika – mondta Cecil – semmit sem nyerhet a Nemzetek Szövetségétől... Hagyhatná az európai ügyeket és foglalkozhatna a sajátjával; Franciaország támogatására tett amerikai ajánlat gyakorlatilag ajándék volt...”*³⁹

Noha így kétségek és baljós előérzetek gyötörték, bármilyen fájdalmasak voltak is, Franciaországnak végül el kellett fogadnia a brit-amerikai érveket, és végül elfogadta a Nemzetek Szövetségének alapító okiratának tizedik cikkelyében megfogalmazott határozatot: *„A Tanács megfontolás tárgyává teszi azokat az eszközöket, amelyekkel ezen kötelezettségeknek – a területi sérthetetlenség elvének megőrzése – eleget tehet.”*⁴⁰ Ez tehát azt jelentette, hogy veszély esetén a Nemzetek Szövetsége megegyezik abban, amiben meg tud egyezni. Természetesen ezt tették volna a világ nemzetei akkor is, ha ez nem lett volna

³⁷ idézet: BIRDSALL, Paul: *Versailles Treaty Twenty Years After*. New York 1941. 128.

³⁸ Edgar Algernon Robert Gascoyne-Cecil (1864-1958) brit diplomata, ügyvéd és politikus volt. A párizsi konferencián külügyminiszter-helyettesként vett részt. Később Lancaster kormányzója volt.

³⁹ idézet: MILLER, David Hunter: *The Drafting of the Covenant*. New York – London 1928. I. köt. 216.

⁴⁰ idézet: MILLER, David Hunter: *The Drafting of the Covenant*. New York – London 1928. II. köt. 727.

benne az alapokmányban; és éppen ezért ez volt az a helyzet, amelyet a hagyományos katonai szövetségek orvosolni kívántak azáltal, hogy kölcsönös segítségnyújtás formális kötelezettséget vállaltak bizonyos, jól meghatározott esetekre.⁴¹

A legjobb kritikát erről az egészből egy korabeli francia memorandum írt, amely így szólt: „Tételezzük fel, hogy az 1914-ben Anglia és Franciaország fennálló igen korlátozott katonai védelmi együttműködés helyett a két ország között nem lett volna más egyezmény, mint a Nemzetek Szövetségének alapokmánya által tartalmazott megállapodások. Anglia beavatkozása kevésbé lett volna gyors, és ez által a német győzelem biztosítva lett volna. Ezért úgy véljük, hogy a jelenlegi helyzetben a Nemzetek Szövetségének alapokmánya által garantált segítség túl későn érkezne.”⁴²

Jól látható, hogy a Népszövetség szankciói fegyveres erő és gyors beavatkozási képesség nélkül életképtelenek voltak, amelyet bár többen is felismertek a korban, még sem sikerült ellene semmit tenniük, és az elkövetkező húsz év pedig az ő félelmeiket igazolta.

⁴¹ KISSINGER 2008. 231-233.

⁴² idézet: TRADIEU, André: *The Truth About the Treaty*. Indianapolis 1921. 160.

3. A Népszövetség sikerei és kudarcai:

A Szövetség, mint láthattuk, már megalakulásakor megosztotta a kor közvéleményét. Egyesek azt tartották, hogy a Szövetség életképtelen lesz, mások pedig azt, hogy tökéletes mértékben fogja teljesíteni kitűzött céljait. Egyoldalú lenne azt állítani, hogy a Népszövetség teljes mértékben sikeres vagy sikertelen volt, ugyanis természetesen voltak sikerrel végrehajtott szankciói, és sikertelenül megoldott helyzetei. Ahhoz, hogy megállapítsuk működésének sikerességét, meg kell vizsgálnunk, azt hogy ez az egyetemes társulás hogyan reagált éles helyzetekben.

3.1. A Szövetség sikerei:

A Szövetségnek története során bőven volt sikeresen végrehajtott feladatai. Bár ezek a sikerek nem voltak olyan jelentősek, mint a kudarcok, mégis tíz éven keresztül minden gond nélkül elsimította a nemzetközi konfliktusokat, és elkerülte egyes országok fegyveres összetűzéseit. Ezek a sikerek pedig a következők voltak:

Az első nemzetközi konfliktus, amivel a Szövetség szembenezett az a Åland-krízis volt 1920-ban. Ez a kis szigetcsoport Finnország és Svédország között helyezkedik el a Botteni-öbölben. Még az első világháborúban a németek ezt a szigetcsoportot ajánlották a svédeknek azért cserébe, hogy támadják meg Oroszországot.⁴³ A svédek ezt ekkor nem fogadták el és inkább semlegesek maradtak. A háború után viszont az Orosz Birodalom felbomlott és ezáltal Finnország függetlenedett. A svédek ekkor bejelentették igényüket a szigetcsoportra a Népszövetségben Finnországgal szemben. Ez volt az első olyan eset, amikor két Népszövetségi tag határvitáját a Szövetség fóruma elé vitte. A Népszövetség végül úgy döntött, hogy a terület Finnországot illeti meg. A döntést Svédország is minden további nélkül elfogadta, így a gond elég gördülékenyen megoldódott. Persze ehhez kellett az is, hogy a svédek már több mint száz éve nem háborúztak és semlegességi politikát fogadtak, így aztán Åland-szigetekért végképp nem háborúztak volna.⁴⁴

A következő nemzetközi krízis, ami a Népszövetség elé került, az a görög-jugoszláv-albán konfliktus volt. Albánia ekkor újra függetlenedett a Balkánon, amelyet a párizsi békekonferencia deklarált. A gond csak az volt, hogy a békekonferencia nem határozta meg a pontos határait, és ezt a feladatot a Népszövetségre hagyta. A Szövetség viszont ezzel 1921-ig

⁴³ SCOTT, George (továbbiakban SCOTT 1973.): The Rise and Fall of the League of Nations. 1973. 60.

⁴⁴ NORTHEDGE 1986. 77-78.

nem foglalkozott. Ekkor ugyanis a három ország között fennálló helyzet instabillá vált. A görögök Albánia déli határán, a jugoszláv erők pedig az északi határnál vonultak fel, és ütköztek meg a határnál az albán helyőrségekkel. A Szövetség ezért úgy határozott, hogy Albánia határait az 1913 határokhoz igazítja, három város különbséggel, amit megkapott Jugoszlávia. Továbbá kötelezte Jugoszláviát, hogy fejezze be a hadi cselekményeit Albániával, különben szankcionálják az országot. A jugoszláv vezetés el is fogadta az új határokat, és beszüntette a fegyveres konfliktust Albániával. Ez annak volt köszönhető, hogy a jugoszlávok nem akarták kockáztatni a Népszövetségi szankciókat, ugyanis országuk így is nehéz belpolitikai helyzetben volt, illetve nem akarták elveszíteni újonnan, a versailles-i konferencia által nekik jutatott területeket.⁴⁵

Alig hogy az albán-krízis lecsöndesedett, jött egy újabb. 1923-ban Albániában tartózkodott Enrico Tellini⁴⁶ tábornok. Egy tárgyalás után viszont görög nacionalisták támadták meg őt és személyzetét. A támadásba a tábornok és négy titkára is életét vesztette. Az albán hatóságok pedig megállapították, hogy a görög állam keze is benne volt a dologban. Mussolini felháborodva az ügyön azonnali kártérítést követelt a görögöktől, amelyet 50 millió lírában határozott meg.⁴⁷ A görög állam természetesen megtagadta a kártérítést kifizetni, aminek hatására Mussolini azonnal válaszlépésre szánta el magát. A pártvezér hadihajót küldött Korfu szigetéhez, amely augusztus 31-én el is foglalta a szigetet a görögöktől. A görögök erre a Népszövetséghez fordultak és követelték a Szövetség beavatkozását az ő oldalukon, ugyanis szerintük jogtalan agresszió áldozatai lettek. Viszont Mussolini is vázolta a Szövetségnek saját álláspontját, és követelte, hogy ne a Közgyűlés tárgyalja a helyzetet, hanem a Tanács. Kérésének eleget is tettek. A Tanács miután kivizsgálta a helyzetet úgy döntött, hogy Mussolini sérelme megalapozott, hiszen azzal hogy a görögök Tellini-t megölték, jogilag ők támadtak először, Mussolini pedig csak azután támadott, miután visszautasították a kártérítést a görögök. A Tanács ezért úgy határozott, hogy a görögök kötelesek kifizetni a kártérítést, és amíg ezt nem teszik meg, addig az olaszok megszállva tarthatják Korfut. A görögök erre vonakodva, de kifizették a követelt ötven millió lírát,⁴⁸ Mussolini pedig kivonta csapatait Korfuról. Az egész mögött viszont az állt, hogy a Tanács tagjai egyértelműen olaszbarát országok voltak, ezért döntöttek Mussolini javára, amit a duce

⁴⁵ U. o. 103-105.

⁴⁶ Enrico Tellini (1971-1923): Olasz tábornok, és magas rangú külpolitikai tanácsadó volt.

⁴⁷ SCOTT 1973. 86.

⁴⁸ U. o. 87.

nagyon jól tudott, ezért harcolta ki, hogy ne a Közgyűlés döntsön a konfliktusról, hanem a Tanács.⁴⁹ Összességében viszont ezt a konfliktust is sikerült elhárítania a Népszövetségnek.⁵⁰

Alig hogy a görögök kijöttek az előző konfliktusukból, két évre rá máris generáltak egy újat. 1925. október 22-én egy görög katonát véletlenül lelőttek a bolgár határon. Erre Theodoros Pangalos tábornok⁵¹ csapataival felvonult Petrich tartománya elé, és a görög kormány három pontos ultimátumot küldött a bolgár kormánynak. Az ultimátum a következőt tartalmazta: először is büntessék meg azokat, akik felelősök a görög katona haláláért, másodszor a bolgár kormány kérjen nyilvánosan bocsánatot az esetért, harmadszor pedig a bolgár állam fizessen hat millió drachmát kártérítésként. A válaszra 48 órát adtak a görögök. A bolgárok természetesen elutasították a követelést, amire görög csapatok átkeltek a határon és elfoglaltak pár határmenti települést. A bolgárok viszont tudatosan nem küldtek jelentős katonai erőt ennek megakadályozására, így csak jelképesen álltak ellen. A bolgár kormány ugyanis a Népszövetség elé vitte az ügyet, és a görög állam, mint agresszornak, az elítélését követelte a Szövetségtől. A bolgár politika nagyon tudatos volt, mert azzal hogy nem tanúsítottak ellenállást, a görög csapatok szabadon fosztogattak, amely során több civilt is lemészároltak. Ez pedig elég rossz színben tüntette fel a görögöket a Szövetség előtt. A Népszövetség éppen ezért a görög agressziót mélységesen elítélte és felszólította őket Petrich tartományának kiűritésére, illetve az görög ultimátumot is érvénytelenítette. A görögök ezután hiba tiltakoztak és hozták fel a két évvel korábbi korfui esetet, ahol hasonló ügyben a Szövetség az agresszor olaszok javára döntött, nem értek el vele semmit. Így a görögök kénytelenek voltak visszavonulni.⁵²

A Népszövetség ezután sem maradt nemzetközi konfliktus nélkül. Egy év múlva egy újabb határvitát kellett elsimítania, most éppen Törökország és Irak között. A vitás terület Moszul tartománya volt. A tartomány jogi helyzete az Oszmán Birodalom felbomlása óta bizonytalan volt: mind Irak, mind Törökország magáénak követelte. A helyzet megoldására ezért a Szövetség 1924-ben egy vizsgálóbizottságot küldött a területbe, amely belga, magyar és svéd szakemberekből állt. Feladtuk az volt, hogy derítsék fel, hogy az itt élő emberek melyik országhoz tartoznának inkább. A bizottság végül arra jutott, hogy bár igazából

⁴⁹ Olaszország az első világháborúban az antant hatalmak oldalán harcolt és győztes hatalomnak számított.

Egészen 1930-as évek közepéig jó kapcsolatban volt Angliával és Franciaországgal, mert Mussolini sem szerette volna, ha végbemegy az Anschluss.

⁵⁰ NORTHEDGE 1986. 110.

⁵¹ Theodoros Pangalos (1878-1952): Görög szélsőjobboldali vezérkari főnök volt az 1920-as években és egy évig 1924 és 1925 között görög miniszterelnök is volt.

⁵² NORTHEDGE 1986. 112.

egyikhez sem, és inkább lennének függetlenek,⁵³ de ha dönteniük kellene, akkor inkább Irakhoz tartoznának.⁵⁴ A Tanács miután kiértékelte a jelentést, a következő döntést hozta: a terület maradhat Irak része, de cserébe meghosszabbította Irak brit mandátumi státuszát plusz 25 évre, illetve kötelezte az iraki kormányt, hogy biztosítsanak nemzeti autonómiát az itt élő kurdok számára. A törökök viszont nem nyugodtak bele a helyzetbe. Az ügyet ugyanis a Nemzetközi Bíróság elé vitte, ugyanis szerintük a Tanácsnak nem volt ebben a helyzetben döntési jogköre. A Nemzetközi Bíróság viszont hitelesítette a Tanács döntését, mondván, hogy az egyhangúan döntött. A törökök így belenyugodtak a döntésbe, amit garantáltak is ez közös szerződésben Nagy-Britanniával és Irakkal 1926. június 5-én. Így újabb nemzetközi probléma oldódott meg erőszak nélkül.⁵⁵

Az utolsó nagyobb sikerrel megoldott konfliktusa a Népszövetségnek 1932-ben volt egy évvel a mandzsúriai válság után. 1932-ben ugyanis egy kisebb összetűzés történt Kolumbia és Peru között. A két ország között régebben is voltak katonai konfliktusok. A feszült helyzet annak volt köszönhető, hogy Kolumbia szeretett volna kijutni az Amazonas-folyóra. Ezt 1922-ben úgy próbálták megoldani, hogy a két állam szerződésben tisztázta a helyzetet⁵⁶. A szerződés értelmében Peru átadta Letícia városát Kolumbiának, így Kolumbia hozzáférhetett az Amazonas-folyóhoz.⁵⁷ A helyzet viszont nem sokáig maradt békés. 1932. szeptember 1-én ugyanis perui üzletemberek, akik a tíz évvel ezelőtti szerződés miatt elvesztették földjeiket,⁵⁸ magánakciót szereztek, és visszafoglalták Kolumbiától Leticiát.⁵⁹ Először a perui vezetés nem ismerte el az akció jogosságát, de Luis Sánchez Cerro elnök pár nappal később mégis deklarálta Letícia visszafoglalását, és hadsereget küldött oda, hogy vegyék át az irányítást a város fölött. Kolumbia természetesen nem nyugodott bele a város elvesztésébe, és a Népszövetséghez fordult jogorvoslatért. A Szövetség úgy döntött, hogy amíg nem vizsgálja felül a helyzetet, addig átveszi a terület fölött az irányítást. Így tehát 1933-ban egy kisebb békefenntartó csapatot küldött az érintett területre. A vita ezután közel egy évig folyt a Szövetségben, és végül Kolumbia javára ítélték. Kolumbia visszakapta a várost, és ezzel a szabad hajózást az Amazonas és Putumayo-folyón. Perunak pedig nyilvános bocsánatot kellett kérnie az 1932-es invázióért, ki kellett vonulnia Leticiából, és ígéretet

⁵³ Moszul tartományában kurdok éltek, akik teljesen más kultúrkörhöz tartoztak, mint a törökök és az arabok, ezért akartak inkább függetlenek lenni.

⁵⁴ SCOTT 1973. 133.

⁵⁵ U. o. 131-135. és NORTHEDGE 1986. 107-108.

⁵⁶ Ez volt a Salomón-Lozano egyezmény, amelyet a két ország 1922-ben kötött meg.

⁵⁷ SCOTT 1973. 249.

⁵⁸ Főleg cukor és kaucsuk ültevényeket veszítettek el.

⁵⁹ BETHELL, Leslie: *The Cambridge History of Latin America: Volume VIII. 1930 to the Present*. Cambridge University Press. 1991. 414-415.

kellett tennie arra, hogy a jövőben nem kísérli meg újra a terület elfoglalását. A megállapodást mindkét ország elfogadta, és 1934 májusában ratifikálták az egyezményt.⁶⁰

3.2. A Szövetség kudarcai:

Mint láthattuk a Szövetség bő tíz éven keresztül sikeresen hárította el a nemzetközi konfliktusokat, igaz ezek a konfliktusok csak kisebb határviták voltak, de ettől függetlenül minden esetben sikerült elkerülnie a háborút, és békésen megoldania a helyzetet. A gondok viszont az 1930-as években jöttek igazán elő. Ekkora ugyanis jelentős változások történtek a nemzetközi politikai életben. A gazdasági világválság következtében Németországban megbukott a demokrácia, és Hitler került hatalomra, aki fittyet hányt mindenféle nemzetközi szerződésre. Olaszország és Japán eltávolodott régi szövetségeseitől, és egyre nagyobb nyomás alá helyezte a Szövetséget azzal, hogy egyre agresszívabb külpolitikát folytattak térségükben. Ha ez nem lett volna elég akkor még Szovjetunió felvétele is újabb konfliktusokat generált Kelet-Európában és a Balti térségben. Ráadásul a világválság hatására nemcsak a németeknél, de egy sor közép-kelet-európai országnál is radikálisabb szélsőjobboldali kormányok kerültek hatalomra, így a térség országai egyre jobban követelték a Szövetségtől határaik revízióját.

A Népszövetségnek soha nem látott mértékű konfliktussal kellett szembenéznie, amibe végül bele is bukott. A két „halálos döfést” pedig Mandzsúria és Etiópia jelentette.

3.2.1. A mandzsúriai válság:

A mandzsúriai válság néven elhíresült esemény volt az első súlyosabb nemzetközi konfliktus, amellyel szemben a Népszövetségnek cselekednie kellett. 1931. szeptember 8-án ugyanis a japán csapatok elfoglalták a jogilag Kínához tartozó Mandzsúriát. Ez volt az első olyan eset, amikor két a Szövetség kötelékeibe tartozó ország egymással komolyabb háborút vívott. Kína éppen ezért a Népszövetséghez fordult jogorvoslatért, de a japánok megítélése sokkal jobban állt, mint Kínáé ebben az ügyben, bár az agresszor Japán volt. A kínai központi kormány ugyanis – ami sehol sem volt elég erős – Mandzsúriát nem irányította, így a törvényesség hiánya miatt ebben a térségben évek óta káosz uralkodott. Ez a helyzet pedig megviselte a Japán kereskedelmi érdekeket. Ráadásul nem ez volt az első eset a Népszövetség fennállása óta, hogy Kínába külföldi erő avatkozott be a rend helyreállítása érdekében. A legutóbbi ilyen eset 1927-ben történt, amikor brit erők szálltak partra Sanghajban, pont

⁶⁰ SCOTT 1973. 250-251.

ugyanilyen okok miatt. A különbség csak ott volt, hogy míg a britek a „rendrakás” után visszaadták Sanghajt a kínai kormánynak, addig a japánok ezt nem tették meg, hanem ellenőrzésük alatt tartották Mandzsúriát.

Ebben a helyzetben ráadásul a Népszövetség is eléggé behatárolt cselekvéssel bírt. A helyzetnek csak két megoldása létezhetett: vagy elítéli és szankcionálja Japánt, mint agresszort, ahogy arra Egyezségokmánya is kötelezte, vagy szemet huny az eset fölött, és ezáltal „szentesíti” a Japán agressziót. A szankciókkal az volt a gond, hogy a gazdasági világválság kellős közepén egyetlen olyan ország sem akadt, amely örömmel szakította volna meg kereskedelmi kapcsolatait Japánnal. A Távol-Kelet ráadásul nem sok országot érdekelt. Ebben a térségben egyedülként Nagy-Britannia volt érdekelt. A Népszövetség ezért a brit kormányra bízta az ügy megoldását. A brit vezetéstől viszont végképp nem lehetett elvárni, hogy akcióba lendüljön Japánok ellen akkor, amikor le kellett térniük az aranyalapról, ráadásul elég küzdelmesnek ígérkező választások küszöbén is álltak, továbbá a washingtoni haditengerészeti szerződés is elismerte a japánok elsőbbségét a Távol-Keleten, és ezt az egymást követő brit kormányok is elismerték azáltal, hogy szándékosan elhalasztották a szingapúri bázis megépítését. Valójában mit is nyerhetett a Népszövetség akkor, ha elítéli Japánt? Ezzel csakis az erkölcsi feddhetetlenségüket bizonyították volna, aminek ha van is következménye, akkor legfeljebb a brit kereskedelmi érdekek ellen hangolta volna Japánt. Egyetlen érv mégis az erkölcsi megrovás mellett szólt. Az Egyesült Államok bár nem volt tagja a Szövetségnek, de fontos távol-keleti nagyhatalomnak számított, és erősen propagálta, hogy az erőszakkal véghezvitt területi változásokat ne ismerjék el.⁶¹

Helyesen vagy sem a brit kormány a szankcionálás mellett döntött, és nagyobb fontosságot tulajdonított a béke helyreállításának, mint az erkölcsi igazságszolgáltatásnak. Ezért azt javasolták a Népszövetségnek, hogy tiltsák be mind a Kína, mind a Japán felé irányuló fegyverkereskedelmet. Az indítványt a brit nemzeti kormány és még a Népszövetség is elfogatta, mivel ez a szervezet ekkora már egyértelműen brit irányítás alatt állt. A britek számára pedig a Népszövetség sosem egy biztonsági gépezet, hanem inkább békéltető intézmény volt. A Szövetség ezért tovább ment a fent említett szankciónál: Japán kezdeményezésre felállította a Lytton-bizottságot, amelynek feladata az volt, hogy feltárjon tényeket Mandzsúriával kapcsolatban, és megoldást javasoljon. A bizottság végül egy összetett döntést hozott, és a japán sérelmek nagy részét jogosnak találta. Nem agresszorként

⁶¹ TAYLOR, A. J. P (továbbiakban TAYLOR 1998.): *A második világháború okai*. Budapest 1998. 86-87.

ítélte el a japánokat, hanem amiatt, hogy erőszakhoz folyamodtak, még mielőtt az összes békés megoldási lehetőséget kimerítették volna. Bár tiltakozásul a japánok kiléptek a Nemzetek Szövetségéből, a politika mégis látszólag sikeres volt. A kínaiak belenyugodtak tartományuk elvesztésébe – hiszen évek óta már nem is ellenőrizték – majd 1933-ra végre helyreállt a béke Japán és Kína között. A későbbi években azonban mitikus jelentőségre tett szert a mandzsúriai válság. A háborúhoz vezető út mérföldkövének tartották, mert itt „árulták el” először a Népszövetséget, és ezt különösképpen a brit kormányra értették. Valóban itt bukott meg először a Szövetség, de ez még nem volt olyan súlyos, mint az 1936-os bukása. A brit vezetés alatt álló Népszövetség pedig csak úgy cselekedett, ahogy azt a britek tervezték: leszűkítette a konfliktust, és bár nem túl kielégítően, de le is zárta azt. Ez egy évszázaddal korábban tökéletes megoldás lett volna. Ráadásul a mandzsúriai válság nem gyengítette a Szövetség erőit, hanem éppen hogy megalapozta azokat. Ennek köszönhetően a Népszövetség – ismét brit kezdeményezésre – az addigi hiányt pótolva egy gazdasági szankciók megszervezésére szakosodott gépezetet állított fel, így végre már tettelegesen is tudott cselekedni a fegyveres agresszorok ellen. 1935-ben ennek segítségével tudott a szövetség – mindenki szerencsétlenségére – beavatkozni az etiópiai ügyekbe, csak hogy ez a „fegyver” visszafelé sült el, és ellenkező hatást ért el a jövőben, mint azt a britek szeretnék volna.⁶²

Bár a Szövetség hivatalosan megoldotta az ügyet, de a problémákat csak rövid időre tudta elsimítani, és a nemzetközi közvéleményt is maga ellen hangolta. Azzal ugyanis, hogy az agresszor japánoknak adott igazat, saját elveit hazudtolta meg. Ha ez pedig nem lett volna elég, még Japán is kilépett a Szövetségből, aki nemcsak nagyhatalom, de a Tanács állandó tagja is volt, mert a Szövetség megsértette azzal, hogy szóban megfedte Kína megtámadásáért. A Népszövetség így először csődöt mondott.⁶³

3.2.2. Az etióp válság:

Mind a mai napig nehezen érhető okok miatt 1934-ben Mussolini Olaszországa úgy döntött, hogy támadást indít Abesszínia ellen, és kísérletet tesz annak elfoglalására. Annyi biztos, hogy az olasz akció nem érte váratlanul a nemzetközi közvéleményt. 1935 januárjában ugyanis Laval⁶⁴ francia miniszterelnök Rómába látogatott. A látogatás célja az volt, hogy egyeztessék az olasz-francia külpolitikai érdekeket. Amikor pedig szóba került Etiópia ügye, akkor Laval biztosította Mussolinit arról, hogy Franciaországot nem zavarja Abesszínia olasz

⁶² U. o. 87-88.

⁶³ A fejezethez még felhasználtam: NORTHEDGE 1986. 138-139. 152-153. 156-164.

⁶⁴ Pierre Laval (1883-1945) négyszer volt Franciaország miniszterelnöke 1931 és 1942 között.

bekebelezése. Állítólag a francia miniszterelnök megígérte azt is, hogy ha ebbe a konfliktusba a Népszövetség is beleavatkozik, akkor nem fognak Olaszországra súlyos gazdasági szankciókat kiszabni, főleg nem fogják az olajellátását akadályozni. Az olasz követek ezután a londoni kormány véleményét is kikérték az etióp ügyel kapcsolatban, akik erre azt válaszolták, hogy Abesszinia nem tartozik brit érdekszférába, így Etiópia olasz megszállása nem befolyásolja Anglia érdekeit.⁶⁵

Volt azonban egy kínos pont is: Etiópia Népszövetségi tag volt, és a brit kormány nem kívánt még egyszer olyan problémákkal szembenézni, mint amiket Mandzsúria japán megszállása okozott. Míg viszont a Japán csak egy provinciát foglalt el Kínától, addig az olaszok egy teljes ország annektálására készültek. A brit kormány így döntenie kellett az olasz szövetség, vagy a Népszövetség tekintélyének fenntartása között. A döntésben végül két tényező határozott: egyrészt a britek valóban azt akarták, hogy a Népszövetség megmaradjon, mint egy Németországot korlátozó, és egyben békéltető szervezet, másrészt a közvélemény is közrejátszott, ugyanis a Szövetség és a kollektív biztonság propagandája ekkoriban virágzott a legjobban, és már Mandzsúria miatt így is nagy csorba esett a hírnevén.⁶⁶

Az első olasz támadás után, amit még az abesszin erők sikeresen visszavertek, az Etióp követség a Népszövetséghez fordult jogorvoslatért. A konfliktust így minél előbb le kellett zárni. Ezért 1935 júniusában Eden⁶⁷ Rómába látogatott, hogy megoldja a helyzetet. Itt határozott ajánlatot tett le Mussolini elé: Anglia tengeri kijáráshoz juttatja Etiópiát a brit fennhatóság alatt lévő Szomálián keresztül, amiért cserébe Etiópia bizonyos félreeső területekről lemond Olaszország javára. Eden ajánlaton kívül viszont figyelmeztette az olasz pártvezért: a Népszövetség alapokmányának megsértése súlyos szankciókat von maga után. Az olasz külügyminisztérium emberei azt ajánlották Mussolininak, hogy fogadja el az ajánlatot, ugyanis nem akarták tovább kockáztatni az ország kereskedelmi érdekeit. Mussolini viszont hajthatatlan volt az ügyel kapcsolatban. Hogy miért az nehéz kérdés. Erre több magyarázat is kitaláltak: fasiszta meggyőződése miatt, az új római birodalom megalapítása és erődemonstráció miatt, hírnevén eset csorbát kiköszörölni, mert kikapott egy gyengébb katonai erővel rendelkező országtól, és bosszút állni Etiópián. Ezeknek a

⁶⁵ TAYLOR 1998. 115-116.

⁶⁶ BAER, George W. (továbbiakban BAER 1976.): *Test Case: Italy, Ethiopia, and the League of Nations*. Hoover Institutium Press. 1976. 245.

⁶⁷ Robert Anthony Eden (1897-1977): brit konzervatív külügyi politikus volt a korban. 1924 óta benne volt a brit parlamentben, és 1935-ben már a népszövetségi ügyekért felelős tárca nélküli miniszter volt. A második világháború alatt külügyminiszteri posztot töltött be. A világháború után előbb miniszterelnök helyettes, majd 1955-ben brit miniszterelnök lett, amely pozíciót 1957-ig töltötte be. Jelentős szerepet játszott miniszterelnökként a Szezei válság kioldásában 1956-ban. 1957 után visszavonult a politikától.

felvetéseknek valójában nem sok alapjuk van, mert Mussolini inkább reálpolitikus volt a fasiszta maszlag mögött, ezért nem fűtötte sem bosszúvágy, sem pedig hatalomvágy. Ami a pártvezér szemét szúrta az a tengeri kijárat volt, mert azáltal Etiópia kijutott volna a tengerre, és így bárkivel kereskedelmi kapcsolatba kerülhetett volna, így nem lett volna feltétlen szüksége az olasz kereskedő félre, ellentétben azzal, ha nincs tengerpartja, mert akkor kiszolgáltatott lesz az olasz kereskedelmi érdekekkel szemben. Ezen okok miatt Mussolini visszautasította a brit tervet a konfliktus megoldásával kapcsolatban. Így Eden eredménytelenül tért haza, de a külügyminisztériumban még hittek abban, hogy a konfliktus elsimítható újabb egyezmény kidolgozásával. 1935 júniusában azonban jelentős változás történt a brit kormányban, ami megváltoztatta a brit kormány hozzáállását a konfliktushoz. MacDonaldot⁶⁸ követve Baldwin⁶⁹ lett a miniszterelnök, aki már a hitelét veszített Sir John Simon⁷⁰ helyett Sir Samuel Hoare-t tette meg külügyminiszternek.⁷¹

Amikor az olaszok októberben másodszorra is megtámadták Etiópiát, Hoare már nem állt a kompromisszum oldalán, mint tette azt elődje, hanem ő sürgette a legjobban a Népszövetségben az Olaszország elleni szankciók bevezetését. A Népszövetség tagjainak reakciója pedig nem is maradt el. A mandzsúriai válság idején ugyanis felállítottak egy gazdasági szankciókra szakosodott gépezetet, amelyet most minden ország szemrebbenés nélkül beindított, természetesen a három olaszbarát országot – Albániát, Ausztriát, és Magyarországot – kivéve.⁷²

Úgy tűnik, hogy a brit politika nagyon is a kollektív biztonság mellett tette le voksát, a színtalpak mögött viszont a befolyásos személyek viszont alig várták, hogy átdolgozva újra előterjeszthessék azt az egyességet, amit Mussolini az előző év júniusában elutasított. Ha nem lett volna elég Mussolini hajthatatlansága, akkor még ott volt az etióp császár is,⁷³ aki ugyanolyan makacsnak bizonyult, mint ellenfele az olasz pártvezér. A császár ugyanis úgy gondolta, hogyha mártír módjára ragaszkodik a kollektív biztonsághoz, akkor meg tudja

⁶⁸ Ramsay MacDonald (1866-1937): a Brit Birodalom munkáspárti miniszterelnöke volt 1929 és 1935 között.

⁶⁹ Stanley Baldwin (1867-1947): MacDonald után 1935 és 1937 között ő volt Nagy-Britannia miniszterelnöke.

⁷⁰ John Simon (1873-1951): brit külügyminiszter volt 1931 és 1935 között. Baldwin érkezésével le kellett mondania pozíciójáról. Samuel John Gurney Hoare (1880-1959): Simon után külügyminiszter, a nevéhez fűződik a Hoare-Laval-tervezet, ami miatt le kellett mondania hivataláról.

⁷¹ TAYLOR 1998. 117-118.

⁷² U. o. 118.

⁷³ Hailé Szelasszié (1892-1975): Etiópia császára volt 1916-36 között. Az olasz támadás miatt elvesztette országát, de a második világháború után visszakapta azt és újra császára lett az országnak, de 1974-ben egy forradalommal megfosztották trónjától és elűzték.

erősíteni országában erősen ingadozó hatalmát. És valóban így is történt, csak hosszabb távon valósult meg, mint ahogy azt az uralkodó eltervezte.⁷⁴

A kompromisszumra törekvő britek azonban biztosak voltak abban, hogy Etiópia olasz megszállása hosszabb időbe fog telni, és legalább két téli hadjáratra van hozzá szükség. Ez alatt pedig Mussolinit a gazdasági szankciók súlya, az etióp császárt pedig a vereségek sora fogja megtörni, így szabaddá fog válni az út a kompromisszumhoz. A britek ugyanis nem akartak nyíltan szembe menni az olaszokkal ugyanis féltek az olasz flotta erejétől, hogy háború esetén megveri a brit földközi-tengeri flottát. A brit várakozások viszont nem váltak be, ugyanis egy kisebb megtorpanást leszámítva az olasz hadsereg 1936 májusára elfoglalta egész Etiópiát. A britek terve, hogy az idő majd megoldja a helyzetet, elbukott. Ez annak volt köszönhető, hogy túlértékelték az olasz flotta erejét, a hadseregét pedig alábecsülték. Ez mögött azért több dolog is állt. Mivel minden szakértő egyben ember is, a technikai véleményekben kétségtelenül politikai nézetek tükröződnek. A tábornokok, és admirálisok mindig biztosak akarnak lenni győzelmükben, ha viszont egy háborút nem találnak kívánatosnak, akkor ugyanígy minden esetben találnak valami döntő ellenérvet. Ebben az időben a brit tábornokok és admirálisok korosabb korosztályt képviselték, és mind a Konzervatív Pártot támogatták. Ők tisztelték Mussolinit, mert a katonai erények megmentőjének tartották Olaszországban. A Népszövetséget viszont mélységesen megvetették, és minden nemzetközi parádét, ami Genfben folyt le, ugyanis ez nekik nem jelentett mást, mint egy lefegyverzési konferenciát és gyakorlatiatlan idealista célok hajszolását. Ráadásul pont azok a brit szakértők sürgették a legjobban a szankciókat az olaszok ellen, akik előtte a leszerelés mellett kampányoltak, és a fegyverkezés ellen kampányoltak. Az admirálisok pedig ki is jelentették, hogy a lefegyverzéseknek köszönhetően a brit haditengerészet olyannyira meggyengült, és az olasz annyira felfejlődött, hogy harcképessé vált vele szemben, és Nagy-Britannia annyira erőtlenné lett a tengeren, hogy nem éri meg háborút kockáztatni az olaszokkal. Ezzel az admirálisok egyszerűen több támogatást akartak kisajtolni a brit kormányból. Ennek volt köszönhető az, hogy a korban tévesen túl erősnek titulálták az olasz flottát, amelyet a második világháború alatt a britek gond nélkül sorra megverték.⁷⁵

A brit kormánynak így szembe kellett néznie a következményekkel. Genfben ugyanis egyre jobban követelték, hogy végső szankcióként a britek vágják el Olaszország olajellátását.

⁷⁴ TAYLOR 1998. 119.

⁷⁵ U. o. 119-122. és NORTHEDGE 1986. 222-225.

A brit vezetés nem akarta megkockáztatni a nyilvános konfliktust az olaszokkal, ezért kidolgoztak egy olyan kompromisszumot, amellyel véglegesen le lehetett zárni az olasz-etióp háborút. Ez nagyjából ugyanolyan volt, mint amit Eden dolgozott ki, csak Vansittart⁷⁶ Olaszország javára átformálta. Így a tervezet szerint az olaszok kormányzati jogok kaptak volna azokra a termékeny területekre, amelyeket Etiópia az elmúlt pár évben hódított meg. Az etióp császár birodalma pedig nem terjedt volna tovább a hegyvidékeken, viszont tengeri kijáráshoz a brit Szomália egyik kikötőjén keresztül. Az egyezményt december elején Hoare külügyminiszter Párizsba vitte, hogy arra a franciák is áldásukat adják. Laval örömmel fogadta, hogy végre véget vethetnek a konfliktusnak, így áldását adta az egyezményre. Ezután párizsi olasz nagykövetnek is előadták a tervet, aki táviratot küldött Mussolininek ezzel kapcsolatban. A pártvezér ezt az ajánlatot már elfogadta, ugyanis szakértői figyelmeztették, hogy nem éppen kedvezően alakulnak a dolgok a háborút illetően. Ezután már csak az volt hátra, hogy a tervezetet Genfben is előterjesztik a Népszövetség elé, amely majd elfogadja és kötelezővé teszi az etióp császárnak. Ez tehát kitűnő példája volt annak, hogy a békére irányuló intézkedéseket pont az agresszió áldozata ellen akarták alkalmazni, csakúgy, mint ahogy három éve Kínával tették.⁷⁷

Valami azonban rosszul sült el. A francia sajtó ugyanis leköszölte ezt az úgynevezett Hoare-Laval-tervezetet. Mind a mai napig nem lehet tudni, hogy ez hogyan történhetett meg. Mindenesetre a terv kitudódott, a brit és francia közvélemény pedig mérhetetlenül felháborodott. A Népszövetség eszméinek legfőbb támogatói, akiknek a segítségével a brit kormány újra hivatalhoz jutott, felháborodtak, mivel becsapva érezték magukat, ráadásul rövid időn belül már másodszor. Baldwin miniszterelnök először beismerte, hogy a kormány támogatta a javaslatot, de később már azt is letagadta, hogy egyáltalán tudott volna a tervezetről, az egészet Hoare nyakába varrta, hogy megmentse saját miniszterelnöki pozícióját. Le is mondatta, és a külügyminiszeri posztot Eden-re ruházta, aki a Hoare-Laval-tervezetett azonnal a süllyesztőbe küldte. A kormányban más változás viszont nem történt, így az egész felelősséget Hoare vitte el. Az angol vezetésnek azonban, ha meg akarta tartani a hitelét, akkor be kellett vezetniük az olajsankciót. Baldwinék ezért megérdeklődtek Mussolinitól, hogy mit reagálna erre a szankcióra. A duce természetesen háborúval fenyegette meg őket. Az olasz pártvezér természetesen csak blöffölt, ő sem gondolta komolyan, hogy háborút nyerhetne egyedül az angolok ellen. Baldwinék viszont bedőltek a blöffnek és ezért a

⁷⁶ Robert Gilbert Vansittart (1881-1957): A két világháború között a brit külügyi hivatalban dolgozott, és 1936-ban őt bízták meg arra, hogy oldja meg az etióp-olasz konfliktust.

⁷⁷ U. o. 122. és NORTHEDGE 1986. 221.

Népszövetség Tanácsában sikeresen vétózták meg az olajszankciót. A britek továbbra is kompromisszumot akartak kicsikarni az olaszokból, amelyet a választások után akartak újra előhozni, de már ehhez túl késő volt.⁷⁸

Eközben az olasz szakértők azt ajánlották a ducénak, hogy fejezze be a háborút, és a blöffölést a britekkel szemben, és vonuljanak vissza a régi határokig, amíg még a brit vezetés hajlandó kompromisszumra. Ők ugyanis tisztába voltak azzal, hogy ha az olajszankciókat megszavazzák, akkor az amúgy már így is nehezen ellátható olasz sereg el lesz vágva minden utánpótlási vonalától. Mussolini viszont azt állította, hogy ha a britek komolyan gondolták volna Olaszország szankcionálását, akkor már régen léptek volna. A duce ezért mindent vagy semmi alapon parancsot adott Badoglio⁷⁹ vezérkari főnöknek, hogy minél előbb fejezze be a háborút, és csak a totális győzelmet tudja elfogadni befejezésnek. A parancsot teljesítették, Etiópia pedig megszűnt létezni. Május 1-én Hailé Szelasszié elhagyta országát, és egy héttel később⁸⁰ Mussolini kihirdette az új Római Birodalom megalapítását. Ez halálos csapást jelentett mind Etiópia, mind a Népszövetség számára.⁸¹

3.3. Konklúzió:

Miért volt ez halálos csapás a Szövetség számára? Azért mert, ötvenként nemzet fogott össze, hogy megakadályozza az agressziót, és amit elértek az, hogy Hailé Szelasszié a fél birodalma helyett az egészet elvesztette. Jóvátehetetlen következetlenség volt, hogy a Népszövetség még jobban megsértette az olaszokat azzal, hogy meghallgatta még az elűzött császárt, akit végül is kizártak, mert az alapító okiratot komolyan merte venni. Japán és Németország ekkorra már nem volt tagja a Szövetségnek, Olaszország pedig 1937 decemberében követte példájukat. Így nagyjából csak Franciaország és Anglia maradt meg nagyhatalomnak a Szövetségen belül. Ráadásul az olaszok és a japánok a Tanács állandó tagjai voltak. A szervezet ezek után csak úgy folytathatta működését, hogy a körülötte folyó eseményekről nem vett tudomást. Amikor Spanyolországba külföldi intervenció avatkozott bele a polgárháborúba, a spanyol kormány a Nemzetek Szövetségéhez fordult segítségért. A Szövetség viszont csak „mély sajnálatát” fejezte ki az ügyel kapcsolatban és annyiba

⁷⁸ U. o. 123.

⁷⁹ Pietro Badoglio (1971-1956): Olasz vezérkari főnök, aki 1935-36-os etióp válság idején vezérkari főnök volt. Etiópia leigázásáért Mussolini Addisz-Abeba hercegének nevezte ki. A második világháborúban jelentős szerepet játszott Mussolini megbuktatásában, amiért III. Viktor Emmanuel király 1943 júliusában miniszterelnökké tette. Miután a németek megszállták Észak-Itáliát a királlyal szövetséges területre menekült, és hadat üzent Németországnak. 1944-ben lemondott miniszterelnöki posztjáról, és visszavonult a politikától.

⁸⁰ 1936. Május 8-án

⁸¹ BAER 1976. 121-155. és TAYLOR 1998. 122-123.

egyeztett bele, hogy Prado képeit őrizték Genfben. 1938 szeptemberében a népszövetségi ülés pont a csehszlovák válság tetőpontjára esett, azonban az egész ülést sikerült anélkül levezényelni, hogy a válságot akár csak megemlítették volna. 1939-ben senki sem vette a fáradságot, hogy tájékoztassa a Szövetséget arról, hogy kitört a háború. Ugyanez év decemberében a svájci semleges állapothoz hűen a Népszövetség kizárta soraiból Szovjetuniót Finnország megtámadása miatt, miközben említést sem tettek arról, hogy Németország és a nyugati hatalmak között háború folyik. De hasonlóan jártak el Magyarországgal is áprilisban, mert bevonult Kárpátaljába, de arról nem vettek tudomást, hogy a németek pont ugyanekkor annektálták Csehországot, egy évvel ezelőtt pedig Ausztriát, pedig mind a csehek, mind az osztrákok a Népszövetség tagjai voltak. Az utolsó gyűlést 1945 decemberében tartották, amikor is felszámolták a szervezetet, és hagyatékát az Egyesült Nemzetek Szövetségére (ENSZ) hagyták.⁸²

A Népszövetség így utoljára 1936-ban tudott valamit ténylegesen hozzátenni a nemzetközi politikához. Utána már senki sem vette komolyan a szervezetet, még a szervezetet működtető angolok sem. A Nemzetek Szövetségének igazi megszűnése nem 1939-ben, vagy 1945-ben, hanem már 1935 decemberében bekövetkezett. Előtte még egy olyan szervezet volt, amely döntéseket hozott, és nemzetközi konfliktusokat oldott meg minden probléma nélkül, utána viszont annyira hitelét veszítette, hogy az egész már csak az üres tettetés volt, és mindenki olyan gyorsan elmenekült előle, amilyen gyorsan csak tudott.

A Szövetségét végét nem más okozta, mint a Hoare-Laval-terv publikálása. Ettől függetlenül ez egy tökéletesen logikus tervezet volt, amely pontosan illeszkedett a Szövetség korábbi engedményekre törekvő intézkedéseéhez, az Åland-szigetek ügyétől egészen Mandzsúriáig. Lezárt volna egy háborút, kielégítette volna Olaszországot, és Etiópia is megőrizte volna függetlenségét. A kor körülményei miatt pont a terv józansága volt az egész javaslat legnagyobb hibája. A Népszövetség számára az Olaszország elleni intézkedés nem gyakorlatias megfontolású politika volt, hanem pusztán az elv demonstrálása. Senkinek a „konkrét” érdeke nem forgott veszélyben Etiópiában, még az olaszoké sem. Mussolini célja nem az volt, hogy egy országot birodalomná téve gyakorlati nyereségre tegyen szert – ha már egyáltalán van ilyen nyereség Etiópiában – hanem fitogtassa Olaszország erejét. A Népszövetség sem a saját érdekeit védte, hanem az alapokmányát akarta érvényre juttatni. A

⁸² NORTHEDGE 1986. 264-265. 269. 270. és TAYLOR 1998. 123-14.

Hoare-Laval-terv azt bizonyította, hogy az elveken és a gyakorlaton alapuló politika nem összeegyeztethető.⁸³

⁸³ TAYLOR 1998. 124-125.

4. Összegzés:

A Népszövetség azért alakult meg, hogy békés eszközökkel megelőzze a fegyveres nemzetközi konfliktusokat, és fenntartsa a versailles-i status quo-t, hogy soha többé ne ismétlődjön meg az a világégés, amely a 20. század második évtizedét jellemezte. Ehelyett közel húsz év alatt a versailles-i rend a feje tetejére állt, és egy még nagyobb háború tört ki, amely egy újabb világháborúban szélesedett ki. A Népszövetség nagy reményekkel kezdte meg működését, és tíz éven keresztül tökéletesen és gördülékenyen oldotta meg feladatait.

Viszont a szervezet túlzott merevsége miatt már nem tudott megfelelő választ adni egy teljesen új nemzetközi helyzetre, amelyet a gazdasági világválság generált. Bár a Nemzetek Szövetsége kijavította a Szent Szövetség legtöbb problémáját, mégis ugyanabba a csapdába esett, mint elődje. A Népszövetséget ugyanis egy új kor hajnalán hozták létre, de egy olyan rendszerrel, amely még az előző kort jellemezte. Így hiába volt tökéletesebb, mint elődje, ugyanúgy nem tudott szembenézni egy új kor problémájának. Míg a Szent Szövetséget az 1848-as forradalmak és az azt követő változások söpörték el, addig a Népszövetséget a gazdasági világválság és következményei „ölték meg”.

A hibákat az utókor észrevette és kijavította, csakúgy, mint a Szent Szövetség esetében, és létrehozott egy még nagyobb és még bonyolultabb nemzetközi társulást: az Egyesült Nemzetek Szövetségét. A kérdés csak az, hogy az ENSZ el tudja-e kerülni két elődje végzetét, mert a történelem és a korok folyamatosan változnak.

Függelékek

I. A Népszövetség tagjainak változása 1920 és 1946 között⁸⁴

Alapító tagok (1919): Argentína, Belgium, Bolívia, Brazília, Brit Birodalom (Ausztrália, Dél-Afrika, Egyesült Királyság, India, Kanada, Új-Zéland), Chile, Csehszlovákia, Dánia, El Salvador, Franciaország, Görögország, Guatemala, Haiti, Hollandia, Honduras, Japán, Jugoszlávia, Kína, Kolumbia, Kuba, Lengyelország, Libéria, Nicaragua, Norvégia, Olaszország, Panama, Paraguay, Perzsia (1934-től Irán), Peru, Portugália, Románia, Spanyolország, Svájc, Svédország, Sziám (1939-től Thaiföld), Uruguay, Venezuela.

A Népszövetség tagjai 1946-ban: Afganisztán, Argentína, Belgium, Bolívia, Brit Birodalom (Ausztrália, Dél-Afrika, Egyesült Királyság, India, Kanada, Új-Zéland) Bulgária, Dominika, Ecuador, Egyiptom, Észtország, Etiópia, Franciaország, Görögország, Hollandia, Irak, Irán, Írország, Jugoszlávia, Kína, Kolumbia, Kuba, Lengyelország, Lettország, Libéria, Litvánia, Mexikó, Norvégia, Panama, Portugália, Thaiföld, Törökország, Svájc, Svédország, Uruguay.

Csatlakozók:

Kilépő országok:

1920: Ausztria, Bulgária, Costa Rica,

1925: Costa Rica

Finnország, Luxemburg, Albánia

1926: Brazília

1921: Észtország, Litvánia, Lettország

1933: Japán, Németország

1922: Magyarország

1935: Paraguay

1923: Írország, Etiópia

1936: Guatemala, Honduras, Nicaragua

1924: Dominika

1937: El Salvador, Olaszország

1926: Németország

1938: Chile, Venezuela, Ausztria

1931: Mexikó

1939: Csehszlovákia, Peru, Spanyolország,

Albánia, Magyarország, Szovjetunió

1932: Törökország, Irak

1940: Dánia, Románia

1934: Szovjetunió, Afganisztán, Ecuador

1942: Haiti, Luxemburg

1937: Egyiptom

⁸⁴ NAGY Elek: *Magyarország és a Népszövetség*. Budapest 1925. 116. és www.unog.ch elérhető volt 2011. november 7. 13:33-kor

II. A Népszövetség Szervei⁸⁵

- 1) **Állandó Nemzetközi Bíróság (Permanent Court of International Justice):** Ez egy nemzetközi bíróság volt, amelynek bírát a Közgyűlés és a Tanács közösen delegálta. Összesen tizenegy bírót és négy főbírárt választottak. A bírók megbízása kilenc évre szólt. A szervezet arra szolgált, hogy nemzetek között vitás kérdésekben döntsön.
- 2) **Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (International Labour Organisation):** A versailles-i békeszerződés 13. pontja hozta létre 1919-ben és a Népszövetség alá rendelte. Bár a Népszövetség alá tartozott, és a költségvetését is ott határozták meg, de saját kormányzattal, vezetővel és titkársággal rendelkezett. Tagja nemcsak a kormányok, hanem a munkaügyi és munkáltató szervezetek képviselői voltak. Ez a szervezet élte túl egyedül a Népszövetséget, és mind a mai napig Genfben működik.
- 3) **A Titkárság technikai szervei:**
 - a) *Egészségügyi Szervezet (Health Organization):*
 - b) *Gazdasági és Pénzügyi Szervezet (Economic and Financial Organization)*
 - c) *Közlekedési és Kommunikációs Szervezet (Transit, Transport and Communications)*
 - d) *Nemzetközi bizottság a Szellemi Együttműködésért (International Committee on Intellectual Cooperation)*
 - e) *Állandó Kábítószerügyi Bizottság (Permanent Central Opium Board)*
 - f) *Menekültügyi Bizottság (Commission for Refugees)*

⁸⁵ NORTHEDGE 1986. 179-182.

III. A Tanács első tíz ülése⁸⁶

Ülés (Session)	Az ülés helye	Az ülés időpontja
Első	Párizs	1920. január 16.
Második	London	1920. február 11-13.
Harmadik	Párizs	1920. március 12-13.
Negyedik	Párizs	1920. április 9-11.
Ötödik	Róma	1920. május 14-19.
Hatodik	London	1920. június 14-16.
Hetedik	London	1920. július 9-20.
Nyolcadik	San Sebastian	1920. július 30 – augusztus 5.
Kilencedik	Párizs	1920. szeptember 16-20.
Tizedik	Brüsszel	1920. október 20-28.

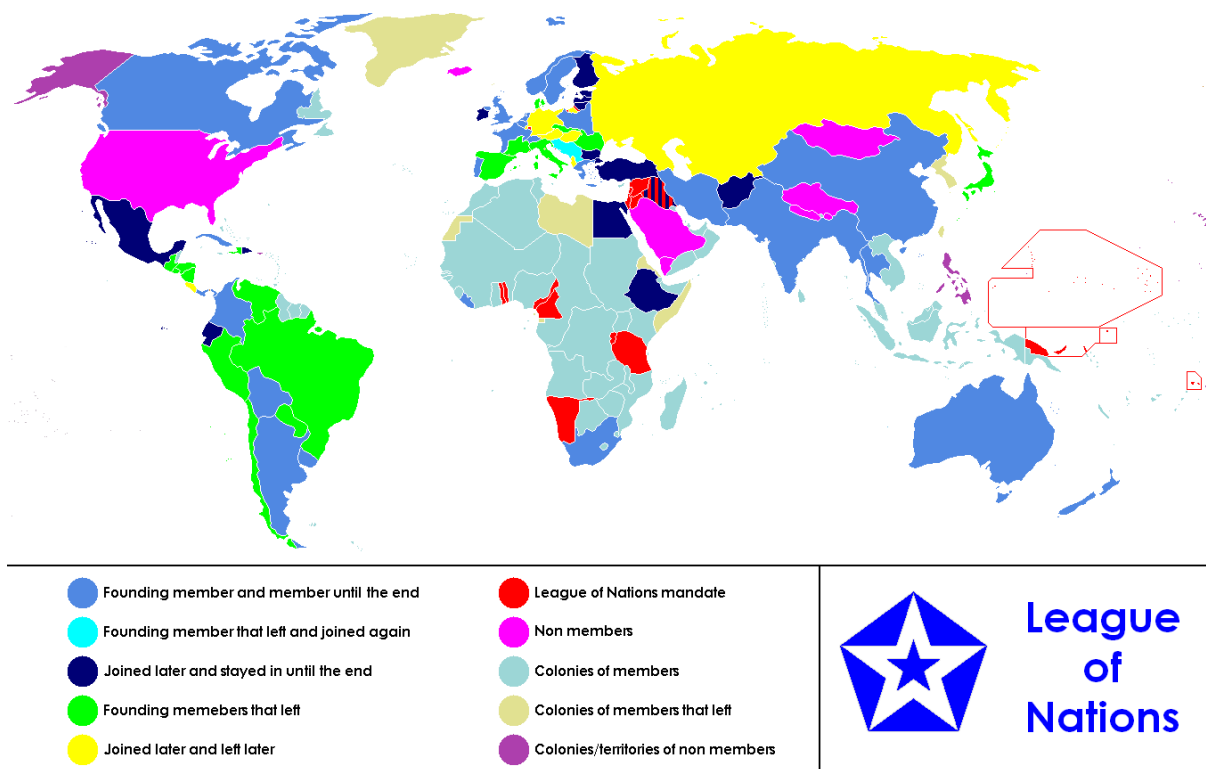
⁸⁶ League of Nations (1920): The Records of the First Assembly, Plenary Meetings. League of Nations.

IV. A Népszövetség vezetői⁸⁷

- I. Főtitkárok:
 - 1. Sir Eric Drummond, Perth 16. grófja: 1920-1933
 - 2. Joseph Avenol: 1933-1940
 - 3. Seán Lester: 1940-1946
- II. A Közgyűlés elnökei:
 - 1. Léon Bourgeois (francia): 1920
 - 2. Paul Hymans (belga): 1920-1921, 1932-1933
 - 3. Herman Adriaan van Karnebeek (holland): 1921-1922
 - 4. Augustín Edwards (chilei): 1922-1923
 - 5. Cosme de la Torriente y Peraza (kubai): 1923-1924
 - 6. Giuseppe Motta (svájci): 1924-1925
 - 7. Raoul Dandurand (kanadai): 1925-1926
 - 8. Alfonso Augusto da Costa (portugál): 1926
 - 9. Momčilo Ninčić (jugoszláv): 1926-1927
 - 10. Alberto Guani (uruguayi): 1927-1928
 - 11. Herluf Zahle (dán): 1928-1929
 - 12. Jose Gustavo Guerrero (el salvadori): 1929-1930
 - 13. Nicolae Titulescu (román): 1930-1932
 - 14. Charles Theodore Te Water (dél-afrikai): 1933-1934
 - 15. Rickard Sandler (svéd): 1934
 - 16. Francisco Castillo Najera (mexikói): 1934-1935
 - 17. Edvard Beneš (csehszlovák): 1935-1936
 - 18. Carlos Saavedra Lamas (argentín): 1936-1937
 - 19. Tevfik Rustu Aras (török): 1937
 - 20. Sir Muhammad Shah Aga Khan (indiai): 1937-1938
 - 21. Éamon de Valera (ír): 1938-1939
 - 22. Carl Joachim Hambro (norvég): 1939-1942

⁸⁷ NORTHEDGE 1986. és SCOTT 1973. függelékében.

V. Térkép a Népszövetségről:⁸⁸

⁸⁸ A térkép a <https://mstartzman.pbworks.com/w/page/36590515/League%20of%20Nations%20%28second%29> weboldalról származik, amely 2011. november 13-án 12:24-kor elérhető volt.

Felhasznált Irodalom:

I) Források:

- BADOGLIO, Pietro: *The War in Abyssinia*. New York 1937.
- CIANO, Galeazzo: *Ciano gróf naplója: 1939-1943*. Budapest 1999.
- EDEN, Anthony: *Facing the Dictators*. London 1962.
- *League of Nations: Official Journal*
- Magyar Országos Levéltár: Külügyminisztérium politikai iratai, 1934-1936. évi 2., 7., 11., 16., 21., 23. tétel, Vegyes politikai ügyek 417. csomó, Római követség 1934-1936. évi politikai iratai.
- SZÉLINGER Balázs (edd.): *"A Népszövetség halála" : Dokumentumok az olasz-etióp konfliktus történetéből, 1935-1936*. Szeged 2000.

II) Szakirodalom:

- BAER, George W.: *Test Case: Italy, Ethiopia, and the League of Nations*. Hoover Institutium Press. 1976.
- BIRN, Donald S.: *The League of Nations Union, 1918-1945*. New York 1981.
- BRZEZINSKI, Zbigniew: *A nagy sakktábla: Amerika világelsősége és geostratégiai feladatai*. Budapest 1999.
- CZAKÓ István: *A Népszövetség szervezeti reformja*, Budapest 1931.
- EGERTON, G. W.: *Great Britain and the creation of the League of Nations*. London 1979.
- HERCZEGH Géza: *A szarajevói merénylettől a potsdami konferenciáig: Magyarország a világháborús Európában 1914-1945*. Budapest 1999.
- JHONSON, Paul: *A modern kor. A 20. század igazi arca*. Budapest 2007.
- KISSINGER, Henry: *Diplomácia*. Budapest 2008.

- MAGLIVERAS, Konstantinos: *Exclusion from Participation in International Organisations: The Law and Practice behind Member State's Expulsion and Suspension of Membership*. London 1999.
- MENGLE Ferenc: *A népszövetség jogi és politikai rendszere*. Budapest 1927.
- NAGY Elek: *Magyarország és a Népszövetség*. Budapest 1925.
- NORTHEDGE, F. S.: *The League of Nations : its life and times, 1920-1946*. Leicester 1986.
- ORMOS Mária: *Háború Etiópia földjén*. Budapest 1970.
- RADISICS Elemér: *A népszövetség utolsó órái*. Budapest, 1941.
- SCOTT, George: *The rise and fall of the League of Nations*. London 1973.
- TAYLOR, A. J. P.: *A második világháború okai*. Budapest 1998.
- TAYLOR, A. J. P.: *British History 1914-1945*. Oxford: The Calderon Press, 1965.
- VLADÁR István: *Mi is az a Népszövetség?* Budapest 1930.